

Влада Републике Србије
Савет за старење и међугенерациску сарадњу

ПРИЛОГ

ЗА ПРЕГЛЕД МАДРИДСКОГ МЕЃУНАРОДНОГ АКЦИОНОГ ПЛАНА О СТАРЕЊУ И РЕГИОНАЛНЕ ИМПЛЕМЕНТАЦИОНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА СТАРЕЊЕ ИЗ 2002. ГОДИНЕ СА СУГЕСТИЈАМА ЗА ЊИХОВУ ДАЉУ ПРИМЕНУ И ЕВЕНТУАЛНУ АДАПТАЦИЈУ

Мадридски међународни акциони план о старењу донет је на Међународној конференцији 8. априла 2002. године као основ земљама чланицама Уједињених нација за планирање и ангажовање на побољшању квалитета живота старијих лица и подршку процесу активног старења. Мадридски акциони план пратила је Регионална имплементациона стратегија о старењу (даље у тексту: РИС) усвојена у септембру исте године на Министарској конференцији у Берлину, која предвиђа одређене посвећености (*commitments*) за земље, које обухвата Европска комисија Уједињених нација за Европу (*UNECE*), а по питању разраде Мадридског међународног акционог плана о старењу.

Праћење примене оба поменута међународна документа било је у претходном периоду у фокусу Сталне радне групе о старењу (*Standing Working Group on Ageing – SWGA*) *UNECE*. На Министарској конференцији у Риму у јуну 2022. године, тачком 47. Римске министарске декларације – *SWGA* је поверен задатак ажурирања Регионалне имплементационе стратегије и истраживање могућности ажурирања Мадридског међународног акционог плана о старењу како би се одговори политике у вези са старењем прилагодили економским, друштвеним и дигиталним транзицијама и новим изазовима, као и развоју даљих инструмената за њихову подршку.

Поводом наведеног, *SWGA* је у последње две године радила на повереном задатку формирањем, између осталог, Пројектне групе (*Task Force*) у којој активно партиципира Република Србија, односно надлежни ресор – Министарство за бригу о породици и

демографију. У оквиру тог поступка, *SWGА* је препознала потенцијал Савета за старење и међугенерациску сарадњу Владе Републике Србије, којим администрира Министарство за бригу о породици и демографију. У Смерницама за укључивање националних партнера за будуће приоритете политика старења (*Guidance for National Stakeholder Engagement on Future Ageing Policy Priorities (ECE/WG.1/2024/INF.3)*) поменути савет је наведен као пример добре праксе, па се очекује да у 2025. години за потребе *SWGА* Савет пружи допринос у сагледавању досад испуњених циљева Мадридског међународног акционог плана о старењу и РИС и предложи нове мере или наставак мера за примену од (највероватније) 2027. године.

У форми седница, а од јула 2024. године, Савет за старење и међугенерациску сарадњу Владе Републике Србије (даље у тексту: Савет) два пута је заседао расправљајући, између осталог, о Мадридском плану и РИС, као и иницијативама за даљу разраду питања активног старења како у Републици Србији, тако и на међународном нивоу. Осим тога, експертски чланови Савета одржали су три састанка у 2024. години бавећи се искључиво прегледом наведених међународних докумената како би у децембру исте године чланови Савета из Министарства за бригу о породици и демографију учествовали на скупу Савеза пензионера Србије, који је окупио око 230 учесника и обухватио, између осталог, теме из домена РИС.

Као резултат тог процеса, Савет у наставку доставља сугестије за разматрање и анализу у оквиру задатог деловања *SWGА* према постављеним питањима из поменутих смерница (*ECE/WG.1/2024/INF.3*):

*

I. Које су се кључне промене десиле у последњих 20 година?

Савет је своје налазе и закључке за досадашњу примену Мадридског плана и РИС груписао на следећи начин:

1) Значај и допринос:

- **Глобална/Регионална перспектива и усмерење** – креиран је универзални/регионални и свеобухватан оквир за разумевање и решавање питања старења;
- **Подршка активном старењу** – промовисан је концепт активног старења, који се фокусира на очување здравља, партиципацију у јавном животу и допринос заједници;
- **Подизање свести и знања о питањима старења** – повећана је глобална/регионална свест о проблемима старења и потреби за креирање јавних политика, које ће пружити адекватан одговор на ове изазове;
- **Унапређење политичких стратегија** – дефинисане су смернице за имплементацију мера, које су усклађене са потребама старијих лица;
- **Промоција међународне сарадње** – успостављена је размена искустава и најбољих пракси између земаља и региона;
- **Подршка људским правима старијих лица** – спречавање и сузбијање дискриминације на основу старосне доби;

- **Фокус на интеграцији и друштвеној укључености** – промовисана је идеја да старији људи треба да буду укључени у све аспекте друштвеног живота, чиме се доприноси побољшању социјалне кохезије;
- **Здравствена заштита** – препозната је важност адекватне здравствене заштите (укључујући ментално здравље) и дуготрајне неге за старија лица;
- **Обука професионалаца и других који раде са старијим лицима** – предложена је обука и образовање професионалаца и волонтера, који раде са старијим лицима, како би се осигурала квалитетнија и адекватнија нега.

2) Осврт на (не)остварено:

- **Прекомерна генерализација** – утврђене су опште смернице за разумевање и решавање питања старења, које нису у довољној мери узимале у обзир специфичне националне контексте, а нарочито локалне где се стварни проблеми и потребе могу значајно разликовати;
- **Претпоставка о једнакој спремности земаља** – претпостављено је да ће све земље бити у могућности да у потпуности имплементирају препоруке;
- **Недостатак финансирања у свим земљама** – многе земље нису могле да обезбеде потребна финансијска средства за спровођење препорука и предвиђених активности;
- **Неприлагођеност брзом демографском развоју** – неки делови РИС нису били довољно флексибилни да се прилагоде новим изазовима и потребама, које су се појавиле након њиховог усвајања, а тицали су се, пре свега, нарастајућег тренда старења становништва;
- **Недостатак задовољавајуће партиципације старијих лица** – старији људи нису били довољно укључени у планирање и доношење одлука, које се директно односе на њих;
- **Амбициозни циљеви без јасних индикатора успеха (неадекватна евалуација и мониторинг)** – за амбициозно постављене циљеве нису постојали јасни индикатори за мерење успеха или смернице за евалуацију напретка, што је отежало праћење и оцењивање резултата.

*

II. С обзиром на ове промене, који нови изазови су се појавили за стварање друштава за све узрасте?

и

Шта видите као главне изазове у наредних 20 година у вези са демографским променама и старењем?

Полазећи од наведеног, Савет сматра да даља припрема регионалног документа о активном старењу становништва мора задржати/поћи од одговарајућих претпоставки успешности:

1) **Активно старење:**

Концепт активног старења мора остати кључна компонента (будуће) регионалне стратегије као одговор на демографско старење; активно старење усмерава пажњу на значај старије популације као ресурса који, са својим богатим искуством, може допринети општој добробити.

2) **Значај личне одговорности и личног планирања старости:**

Из концепта активног старења произилази принцип личне одговорности, који се односи на бригу о сопственом здрављу у процесу старења и самој старости, која не долази нагло, па је важно што раније предузети мере као што су усвајање здравих животних стилова и превенција здравствених ризика.

3) Старење као целоживотни процес:

Старење треба посматрати као целоживотни процес, који почиње са рођењем; целоживотни приступ старењу наглашава важност ране припреме за старост и значај личне одговорности, кроз развијање здравих животних навика, целоживотно образовање и (сопствено) обезбеђивање материјалне сигурности током целог живота.

4) Редифинисање међугенерациског споразума:

Мадридски међународни акциони план о старењу и РИС већ су нагласили важност међугенерациског животног приступа према политици, који истиче правичност и друштвено укључивање свих узраста; овај приступ је заснован на два неодвојива принципа реципроцитета и правичности, који су доведени у питање са старењем становништва и јачањем генерациског притиска; редифинисање међугенерациског споразума уз принципе правичности, реципроцитета и одговорности може смањити генерациски притисак, створити одржив систем заштите у старости и подстаћи индивидуалну одговорност за благостање у старости.

5) Породица која брине о својим старијим члановима (породична солидарност – између добровољности и законске обавезе):

Породична солидарност је кључна у социјалној и демографској политици, али због старења становништва, потребан је нови стратешки приступ у пракси, којим ће се вратити првобитна, суштинска улога и значај не само породице у подршци њеним старијим члановима, већ и већа улога социјалне заједнице, посебно у развоју међугенерациске солидарности; иако се структура породице мења, она и даље представља главни ослонац за подршку у старости, а рад на (ре)афирмацији њене улоге важан је за изградњу ефикасне демографске политике према старењу.

6) Социјална кохезија:

Социјална кохезија представља, између осталог, способност друштва да обезбеди добробит свим својим члановима, минимизира неједнакости и избегне поделе, при чему једнакост не подразумева идентичност, већ подједнаке шансе за задовољавање потреба свих друштвених група; овај концепт подразумева трансформацију друштва у отворен и привлачан систем за све, укључујући старија лица.

7) Корисност и социоекономски допринос старијих лица:

Овај допринос, заснован је на знањима и вештинама старијих, побољшава њихово благостање и материјалну сигурност, а користан је за друштво.

*

III. Које су приоритетне акције за креаторе политике у будућности ради стварања друштва у којем је старење позитивно искуство?

и

По вашем мишљењу, које су пет (или више) приоритетних области за постизање друштва прихватљивог за све генерације?

Како би се наведено остварило у наредном периоду, Савет истиче следеће **предлоге и препоруке:**

- **Побољшање квалитета живота старијих лица** – јачање програма намењених транспорту, дигиталној писмености, доступности сервиса за живот у насељима удаљеним од административних центара;
- **Јачање услуга институционалног збрињавања (јавног и приватног)** – као позитивног оквира за активно старење;
- **Обезбеђивање материјалне сигурности у старости** – основ за превенцију и борбу против сиромаштва кроз, између осталог, охрабривања личне штедње за старост и повећања могућности запошљавања старијих;
- **Подстицање локалних јединица у спровођењу мера за подршку старијим** – препознавање и одговор на специфичне потребе старијих лица и спровођење мера за подршку старијима лицима;
- **Смањење разлика у квалитету и доступности услуга између урбаних и руралних подручја** – обезбеђивање унапређења живота старијих лица на читавој територији и у свим деловима друштва без разлике;
- **Прилагођавање животног окружења за процес старења** – у корелацији са лицима са инвалидитетом, прилагођавање животног окружења потребама старијих, кроз грађевинско планирање и уклањање архитектонских препрека;
- **Посебна заштита старијих у ванредним околностима** – у природним несрећама, укључујући епидемије, и током друштвених поремећаја;
- **(Ре)афирмација улоге породице и подршка породицама за процес старења њихових чланова** – оснажене породице активно брину о својим старијим члановима;
- **Превенција и борба против насиља над припадницима свих генерација** – спречавање и сузбијање насиља (препознавање насиља, програми против занемаривања);
- **Дефинисање сталне базе података (националних и међународних) за праћење јавних политика о старењу** – јасно дефинисати базу података и њене елементе за мерење успеха или смернице за евалуацију напретка у спровођењу усвојених мера.

Шта даље?

Увести роботичку и вештачку интелигенцију на иновативним принципима како би подржавали процес старења од најранијег до најкаснијег доба и остварити мобилност услуга усмерених ка кориснику, а не корисника ка услугама.

Јасна визија развоја – од политике старења до политике дуговечности.

У складу са чланом 22. Пословника Владе Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 61/06 – пречишћен текст, 69/08, 88/09, 33/10, 69/10, 20/11, 37/11, 30/13, 76/14 и 8/19 – др. уредба), Влада Републике Србије је у јуну 2024. године донела Одлуку о образовању Савета за старење и међугенерациску сарадњу („Службени гласник РС”, број 52/24) са задатком да: 1) разматра питања у вези са процесом старења, 2) предлаже могућности коришћења радних и стваралачких потенцијала припадника свих генерација, 3) промовише међугенерациску сарадњу и вођење здравог и активног старења током целог животног циклуса, 4) иницира унапређење сарадње државних органа, стручних и струковних организација и удружења цивилног друштва на пољу побољшања квалитета живота свих старосних категорија. Један од задатака Савета односи се на подршку

ангажовању Републике Србије, конкретно Министарства за бригу о породици и демографију, у раду *SWGA UNECE* у припреми нове, односно будуће регионалне стратегије о старењу, чије је доношење планирано за 2027. годину. Чланови Савета су представници надлежних министарстава и институција, заинтересованих организација цивилног друштва и истакнутих експерата. Обавеза Савета је да функционише не само у оквиру седница, него и организује догађаје и води дијалог са циљним групама и широм јавности о питањима из свог мандата.

1. *Опис догађаја*

У вези са наведеним, на првој седници Савета (4. јул 2024. године) чланови Савета су усвојили закључак да се у наредном периоду, а ради ефикасне припреме Савета за дискусију и одлучивање о темама из домена припреме прегледа Регионалне стратегије о старењу, задужи Министарство за бригу о породици и демографију да одржи припремне састанке са експертским члановима Савета и резултате тих састанака представе члановима Савета у оквиру планираних седница. Тиме је омогућено да се искористи потенцијал експерата и да се, у комбинацији са најсвежијим демографским подацима, показатељима и прогнозама како за земљу, тако и регионално – обезбеди доношење ваљаних и правовремених одлука поводом међународног ангажовања Савета. Експертски чланови Савета одржали су посебне састанке и израдили предлоге за одлучивање на седницама Савета као припремног материјала за коначну дводневну јавну расправу са заинтересованом циљном групом, односно члановима Савеза пензионера Србије,¹ који је организовао Саветовање свог чланства из огранака (око 200) 10. и 11. децембра 2024. године уз учешће представника Савета и Министарства за бригу о породици и демографију на коме су дискутоване релевантне теме и сугерисане мере за даље оснаживање положаја старијих лица и подршку процесу старења, а које су могле бити подељене са Саветом и, даље, *SWGA* посредством националног известиоца (*focal point*) из Министарства за бригу о породици и демографију.

a. Када је догађај одржан?

Седнице Савета одржане су: 4. јула и 1. октобра 2024. године (на Међународни дан старијих лица); састанци експертских чланова Савета организовани су: 12. јула, 5. септембра и 5. новембра 2024. године; централни/закључни догађај спроведен је 10. и 11. децембра 2024. године.

b. Где је догађај одржан?

Осим централног/закључног догађаја, који је организован у Врњачкој Бањи, сви остали састанци/седнице одржане су у Београду.

¹ Савез пензионера Србије је репрезентативна организација старијих лица у Републици Србији и броји преко 900 хиљада чланова. Имају огранке у свим деловима земље и активни су на пољу: заштите, права и интереса пензионера/старијих лица, побољшања њиховог материјалног, социјалног и опште друштвеног положаја; унапређења система пензијског, инвалидског, здравственог и социјалног осигурања; развијања хуманитарног и волонтерског рада, друштвеног, културног и спортско-рекреативног живота својих чланова. Њихов представник је стални члан Савета за старење и међугенерацјску сарадњу Владе Републике Србије. (за више информација: www.sapens.rs)

Прва/Иницијална седница Савета 4. јула 2024. године, којом је председавала Милица Бурђевић Стаменковски, министар за бригу о породици и демографију

с. О каквој је врсти догађаја реч? Молимо опишите метод укључивања партнера (иститивање, фокус групе, итд).

Савет је, као што је речено, саветодавно тело Владе Републике Србије, који свој рад обавља у седницама.

Савет је обавио припрему за централни догађај у Врњачкој Бањи, који је трајао два дана и на коме су се, у виду дискусије по групама и, на крају, пленарном заседању анализирале, између осталог, теме на бази питања и сугестија, које је припремио Савет (види тачку *d*).

Друга/Свечана седница Савета на Међународни дан старијих лица, 1. октобар 2024. год.

d. Која су питања разматрана и које су теме дискутоване?

За Саветовање 10. и 11. децембра 2024. године, Савет је припремио дугачку листу питања и сугестија, које нису све разматране у раду по групама, али је организатор био у обавези да их све подели присутним члановима Савеза

пензионера Србије и других невладиних удружења ради разматрања и достављања предлога:

1. *Status quo*:

– Водити рачуна о:

- a) Агенди УН 2030,
- b) европском становништву, које ће бити све старије,
- c) економском напретку, који је довео до релативног благостања и прилике за лакшим стиливима живота,
- d) неизбежној чињеници да ће нас бити све мање;

– Република Србија:

- a) број становника константно опада више деценија уназад,
- b) велики број малих насеља (засеока) без перспективе, а градови немају потенцијал да вежу села по питању здравствене заштите, социјалне подршке.

2. *Предлози*:

– Развијати програме:

- a) палијативне неге (услови, критеријуми, стручност),
- b) ојачати област менталног здравља са нагласком на деменцију (не само старијих лица, него укупне популације и не само на здравствено, него и социјално збрињавање),
- c) превенција мора бити доминатни приступ код очувања менталног здравља;

– Ојачати:

- a) квалитет живота (програми намењени транспорту, дигиталној писмености, доступност сервиса за живот удаљеном од центара),
- b) спречавање и сузбијање насиља (препознавање насиља, специфичности насиља, програми против занемаривања);

– Увести:

- a) роботiku и вештачку интелигенцију на иновативним принципима како би подржавали процес старења од најранијег до најкаснијег доба,
- b) мобилност услуга (ка кориснику, а не корисник ка институцији).

3. *Принципи и методологија*:

– Задржати, као и досад:

- a) родну равноправност (жене на селу и жене са посебним потребама) и људска права генерално,
- b) међугенерациску сарадњу и солидарност (подићи на ниво приоритета, односно предуслова примене будућег европског плана о старењу),
- c) целоживотно учење,
- d) рад и доступност радних места (прилагођавање радног простора према здравственом и физичком стању радно ангажованог лица);

– Имати у виду:

- a) хетерогени принцип (ситуација није иста као пре 25 година),
- b) другу демографску дивиденду – штедња треба да буде целоживотна активност и критична је како за појединце (и њихове породице), тако и државе у целини,
- c) образовну и родну дивиденду.

2. Подаци о учесницима

a. Списак организација учесника

Што се тиче централног догађаја – осим поменутог Савеза пензионера Србије, Саветовању у Врњачкој бањи присуствовали су и представници: Удружења синдиката пензионера Србије, Синдиката пензионера Независност (www.nezavisnost.org), Amity – Снага пријатељства (www.amity-yu.org) и Покрета треће доба (www.trece-doba.rs).

b. Number of total participants

230

c. Number of male participants

168

d. Number of female participants

62

e. Number of participants by following age groups: under age 18, 18-24, 25-44, 45-54, 55-64, 65-74, 75-84, 85+

Непосредни организатор Саветовања у Врњачкој Бањи није прикупљао податке рашчлањене по годишту, али се може рећи да од 17 управних округа у централној Србији, Саветовању су присуствовали представници свих 17 округа уз Београд и Војводину.

Саветовање 11. и 12. децембра 2024. године удружења пензионера/старијих лица уз учешће представника Савета и Министарства за бригу о породици и демографију

3. Суштински резултати

a. Молимо опишите кључне теме, које су произашле из дискусија

и

b. Молимо наведите пет приоритета за будућност заснованим на закључцима догађаја

На почетним страницама овог прилога, дати су закључци и препоруке, које су резултат претходно припремљених ставова Савета, а о којима су расправљали чланови удружења старијих лица у Републици Србији. На тим страницама су и приоритети, које Република Србија доставља *SWGА* као свој допринос наставку активности намењених припреми и изради новог регионалног документа намењеног оснаживању положаја старијих лица.

На крају би требало рећи да је Европска унија (ЕУ) започела посао доношења своје стратегије за старија лица пре неколико година. Европски економски и социјални комитет (*European Economic and Social Committee*) израдио је 2023. године Стручно мишљење (*Exploratory Opinion*) о стратегији ЕУ за старија лица. Полазећи од тога да земље чланице ЕУ чине око половине земаља чланица *UNECE*, а да са кандидат земљама за чланство у ЕУ чине скоро две трећине земаља чланица *UNECE* – ту би чињеницу требало имати у виду код припреме новог РИС и већ неких обављених радњи у оквиру ЕУ поводом будуће стратегије за старија лица.

Београд, 31. март 2025. године